

Roope Kivioja

**Puheen ongelmista kärsiville tarkoitettun
kommunikointisovelluksen toteuttaminen Ionic-kehyksellä**

Tietotekniikan pro gradu -tutkielma

2. toukokuuta 2019

Jyväskylän yliopisto

Informaatioteknologian tiedekunta

Tekijä: Roope Kivioja

Yhteystiedot: roope.kivioja@gmail.com

Ohjaajat: Jonne Itkonen ja Jukka-Pekka Santanen

Työn nimi: Puheen ongelmista kärsiville tarkoitetun kommunikointisovelluksen toteuttaminen Ionic-kehyksellä

Title in English: Puheen ongelmista kärsiville tarkoitetun kommunikointisovelluksen toteuttaminen Ionic-kehyksellä

Työ: Pro gradu -tutkielma

Suuntautumisvaihtoehto: Ohjelmistotekniikka

Sivumäärä: 39+1

Tiivistelmä: Tutkielman tiivistelmä on tyypillisesti lyhyt esitys, jossa kerrotaan tutkielman taustoista, tavoitteesta, tutkimusmenetelmistä, saavutetuista tuloksista, tulosten tulkinnasta ja johtopäätöksistä. Tiivistelmän tulee olla niin lyhyt, että se, englanninkielinen abstrakti ja muut metatiedot mahtuvat kaikki samalle sivulle.

Avainsanat: Ionic, AAC, WWW-sovellukset, käytettävyys

Abstract: Tiivistelmä englanniksi.

Keywords: Ionic, AAC, web applications, usability

Termiluettelo

Ionic

Ohjelmistokehys.

Kuviot

Kuvio 1. Ionic-sovelluksen perusrakenne	8
Kuvio 2. FreeAAC-sovelluksen näkymäpuu.	20

Sisältö

1	JOHDANTO	1
2	KOMMUNIKOINTISOVELLUKSEN RAKENTAMISEEN TARVITTAVIA TAUSTATIIETOJA JA MENETELMIÄ	2
2.1	Avusteinen kommunikaatio	2
2.2	Progressiiviset WWW-sovellukset	4
2.3	Ionic-ohjelmistokehityksen rakenne ja ominaisuudet	7
2.3.1	Apache Cordova	8
2.3.2	Angular	9
2.3.3	TypeScript	10
2.4	Käytettävyyden perusteet	11
2.4.1	Käytettävyys ja avusteinen kommunikaatio	13
3	KOMMUNIKOINTISOVELLUKSEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	16
3.1	Ohjelmistotekninen näkökulma	16
3.2	Kehitysympäristö ja -työkalut	17
3.3	Rakenne	18
3.4	Ohjelmiston näkymät	20
3.5	Käytettävyysnäkökulma	22
4	TOTEUTUNEEN SOVELLUKSEN ARVIOINTI	24
5	POHDINTA	30
6	YHTEENVETO	31
	LÄHTEET	32
	LIITTEET	35

1 Johdanto

// Ohjepituus 5 sivua. (Varmaan oikeasti 1-3 sivua.)

// TODO: Tähän tulee johdanto.

2 Kommunikointisovelluksen rakentamiseen tarvittavia taustatietoja ja menetelmiä

// Ohjepituus 10-15 sivua.

// TODO: Lyhyt siltaava kappale johdannosta teoriakappaleeseen

// TODO: Mieti tämän sijoittelua

Tutkielman tavoitteena oli tutkia progressiivisia WWW-sovelluksia ja niiden sopimista avusteisen kommunikaation mobiilisovellusten tuottamiseen sekä ohjelmistoteknisestä, että käytettävyyšnäkökulmasta. Tutkielmaa varten luotiin suunnittelutieteellisen tutkimuksen (engl. *design study*) periaatteiden mukaisesti artefakti, FreeAAC-ohjelmisto, jota verrattiin ohjelmistotekniikan ja käytettävyystudkimuksen heuristiikkoihin. Käytettävyystudkimuksessa otettiin huomioon erityisryhmien tarpeet ja etenkin autististen käyttäjien käytettävyyshaasteet.

- Taustat, tarpeet ja tavoitteet:

- * progressiivisten WWW-sovellusten tutkiminen
- * progressiivisten WWW-sovellusten sopiminen avusteisen kommunikaation mobiilisovelluksien tuottamiseen
- * tavoite: Ionic-kehyksen toiminnan tutkiminen
- * tavoite: Ionic-kehyksen avulla tehdyn avusteisen kommunikaation sovelluksen vertaaminen ohjelmistoteknisiin ja käytettävyysspoijaisiin suosituksiin kehittäjän näkökulmasta
- * tavoite: Ionic-kehyksen avulla tehdyn avusteisen kommunikaation sovelluksen soveltumisen autistien käytettävyystarpeisiin suosituksien pohjalta

2.1 Avusteinen kommunikaatio

On olemassa useita eri sairauksia ja kehityshäiriöitä, joiden johdosta henkilön kyky muodostaa puhetta voi hetkellisesti tai pysyvästi heikentyä. Puheen muodostamisen ongelmista

kärsivä henkilö saattaa joutua turvautumaan arkipäivän kommunikaatiossa erilaisiin apuvälineisiin kommunikoidakseen muiden ihmisten kanssa. Yleisesti näitä viestintämenetelmiä kuvaamaan tarkoitettu termi on **puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio** (engl. *Augmentative and Alternative Communication*, lyh. AAC).

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio voidaan jakaa kahtia: avustamattomaan ja avusteiseen. **Avustamattomalla puhetta tukevalla ja korvaavalla kommunikaatiolla** tarkoitetaan kommunikaatiota, jossa ei tarvita apuvälineitä. Viittomakieli on yksi esimerkki avustamattomasta puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikaatiosta, mutta myös ihmisen elekieltä voidaan pitää avustamattomana puhetta tukevana ja korvaavana kommunikaationa.

Avustettu puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatio tarkoittaa puolestaan kommunikaatiota, jossa käytetään jotain apuvälinettä. Apuvälineenä voi olla esimerkiksi valokuvia, kommunikaatiotaulu tai elektroninen laite. Tämän perusteella avustettu puhetta tukevaa ja korvaava kommunikaatio voidaan jakaa vielä eteenpäin kahdeksi ryhmäksi: matalan teknologian ja korkean teknologian puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikaatioon. Käyttäjä ei välttämättä käytä vain yhtä edellä mainituista tyypeistä. (Sigafoos ja Drasgow 2001)

Puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota voidaan tarjota puheen muodostamisen ongelmista kärsiville myös tietoteknisten sovellusten avulla, joiden kautta käyttäjä kirjoittaa joko suoraan tekstiä tai kommunikoi valitsemalla symboleja. Esimerkiksi autistisilla käyttäjillä on tyypillisesti hyvin henkilö- ja yksityiskohtaisia tarpeita puhetta tukevalle ja korvaavalle kommunikaatiolle, joten tietoteknisten sovellusten suhteellisen helppo muokattavuus puoltaa niiden käyttöä perinteisempien puhetta ja kommunikointia korvaavien apuvälineiden sijaan.

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointisovellukset käyttävät yleisimmin symboleja. Usein symbolit ryhmitellään kortteihin, joita on helppo vaihtaa tilanteeseen sopivaksi. Autisteille tyypillistä on vahva visuaalis-avaruudellinen hahmotuskyky, joten tutkimuksen mukaan piirroksiin ja valokuviin liitetyt merkitykset ovat tälle ryhmälle luontevin tapa kommunikoida. Vaughnin ja Hornerin tutkimuksessa (Vaughn ja Horner 1995) Karl-nimisen autistisen koehenkilön haastava käytös ja aggressio vähenivät, kun pelkästään verbaalisesti annettujen ruokavaihtoehtojen rinnalle tuotiin kuvat ruoka-annoksista. Symbolipohjaiselle puhetta tukevalle ja korvaavalle kommunikaatiolle on siis sekä tutkimuspohjaista näyttöä että käytännön

kokemuksiin perustuvaa kannustetta.

Puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointisovellukseen voidaan liittää myös symboleita lukeva ääniominaisuus. Ääniominaisuus mahdollistaa kommunikoinnin näköyhteyden ulkopuolelle, vähentää symbolien tulkitsejan läsnäolon pakollisuutta ja helpottaa pidempien viestien rakentamista puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikointisovelluksessa. (Nunes 2008)

Esimerkiksi ääniominaisuuden lisäämisellä avustetusta puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikaatiosta voidaan tehdä **monimodaalista**. Monimodaalisuus tarkoittaa usean eri kommunikaatiotavan kautta tapahtuvaa kommunikaatiota. Monimodaalinen kommunikaatio voi tapahtua eri tapojen kautta yhtäaikaaisesti tai peräkkäin. Puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikaatiosta kannattaa tehdä monimodaalista useista eri syistä. Ensinnäkin, suurin osa kaikesta kommunikaatiosta on monimodaalista, sillä toiselle ihmiselle puhuttaessa on tavallista selkeyttää sanomaa ilmeillä ja eleillä. Toiseksi, puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota käyttävä henkilön tulee useasti kommunikoida muiden puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikaatiota käyttävien henkilöiden kanssa, jolloin vaihtoehtoja on hyötyä. Kolmas merkittävä syy on se, että eri puhetta tukevissa ja korvaavissa kommunikaatiotavoissa on vahvuuksia ja heikkouksia, joten eri kommunikaatiotapoja sekoittamalla voidaan korvata yksittäisen kommunikaatiotavan heikkouksia. (Sigafos ja Drasgow 2001)

// TODO: mitä ongelmia

2.2 Progressiiviset WWW-sovellukset

Progressiiviset sovellukset (engl. *Progressive Web Applications*, lyh. *PWAs*) ovat selaimessa ajettavia WWW-sovelluksia, joiden ulkoasu määrittyy alustakohtaisesti niin, että niiden ulkoasu on mahdollisimman yhdenmukainen laitteen natiivien sovellusten kanssa. Selainpohjaisuuden takia progressiiviset sovellukset pystyvät käyttämään tarjolla olevia sovellusympäristön resursseja joustavasti sen sijaan, että ne itse määrittäisivät vaatimukset. Termi on verrattain tuore ja vakiintumaton, sillä esimerkiksi Ionic-kehyksen dokumentaatiossa käytetään myös termiä **hybridisovellus** (engl. *hybrid application*).

Progressiivisten sovellusten ilmeisin hyöty on alustariippumattomuus. Samaa sovellusta voidaan käyttää kaikissa ympäristöissä, jotka tukevat moderneja WWW-selaimia. Eri versioita samasta sovelluksesta ei tarvitse kehittää ja ylläpitää erikseen, joten progressiivisten sovellusten avulla voidaan säästää kalliita työresursseja. Hyvä esimerkki progressiivisten sovellusten käyttöä tukevasta markkinatilanteesta on nykyisten älytelevisioiden kirjava tarjonta, sillä valmistajien omien käyttöjärjestelmien lisäksi muunmuassa Apple, Amazon ja Roku kehittävät televisioon liitettäviä laitteita, joiden avulla käyttäjä voi ajaa erilaisia sovelluksia. Näiden kaikkien laitteiden tukeminen olisi hyvin vaikeaa perinteisten sovellusten avulla. (Frankston 2018)

Tällä hetkellä erityisesti Google panostaa progressiivisten sovellusten kehittämiseen Chrome-selaimen kehitysympäristön yhteydessä. Googlen (Google 2018) mukaan progressiiviset sovellukset tarjoavat perinteisiin WWW-sovelluksiin verrattuna enemmän luotettavuutta, käytettävyyttä ja monipuolisempaa sisältöä. Yrityksen mukaan luotettavuus paranee, sillä progressiiviset sovellukset pystyvät tarjoamaan sisältöä myös ilman verkkoyhteyttä. Google myös väittää, että progressiivisten sovellusten kohdalla käytettävyyttä parantaa nopeammin käyttäjän komentoihin vastaava käyttöliittymä ja sovellusmaisuuksien puolestaan parantaa käyttäjän immersiota.

Googlen Chrome-selain on rakennettu avoimen lähdekoodin Chromium-selaimen päälle. Yksi merkittävimmistä Chromium-selaimeen pohjautuvista progressiivisten WWW-sovellusten kehitykseen tarkoitetuista kehyksistä on Electron. Electron on Microsoftin nykyisin omistaman GitHubin kehittämä ja ylläpitämä. Esimerkkejä Electron-sovelluksista ovat Discord, Slack ja Visual Studio Code. On mahdollista, että Microsoftin päätös muuttaa Edge-selain Chromium-pohjaiseksi johtui ainakin osittain progressiivisten WWW-sovellusten vaatimista ominaisuuksista kuten tehokkaammasta muistinhallinnasta.

Twitter, AliExpress ja Lancôme ottivat vuonna 2017 käyttöön progressiiviset sovellukset ja julkaistut tulokset ovat olleet positiivisia. Twitter onnistui uuden progressiivisen sovelluksensa ansiosta lisäämään sivupäivityksiä 65% käyttäjäsessiota kohden, lisäämään lähetettyjen Twitter-viestien määrää 75% ja vähentämään käytön lopettamista 20%. Lisäksi uusi sovellus käytti vähemmän kuin 3% natiivin sovelluksen vaatimasta muistitilasta ja vähensi datan käyttöä 70%. Datan käytön määrän vähentyminen on erityisen merkittävää, koska

Twitter arvioi, että vuonna 2017 45% sen sisällöstä ladattiin 2G-verkon läpi. (AppInstitute 2017)

AliExpress ja Lancôme ovat molemmat verkkokauppoja, joilla on ollut ongelmia mobiili-verkkokauppojensa tehokkuuden kanssa. Progressiiviseen sovellukseen siirtymällä AliExpress lisäsi uusien asiakkaiden myyntitapahtumien määrää 104%:lla ja Lancôme 17%:lla. Lisäksi AliExpress tuplasi sivunlatausten määrän sekä kasvatti sessioiden pituutta 74%:lla. Lancôme puolestaan onnistui lisäämään iOS-sessioiden määrää 53%:lla. Edellä mainitut tulokset eivät kuitenkaan ole suoraan yleistettävissä yleisemmin progressiivisten sovellusten vaikutuksiin, sillä niiden otoskoko on erittäin pieni. (AppInstitute 2017)

Progressiivisten sovellusten käyttö ei kuitenkaan ole ongelmatonta. Ensinnäkin, koska progressiivisten WWW-sovellusten hyödyntämät teknologiset kehitysaskleet ja niiden käyttöön kannustavat taloudelliset tekijät ovat verrattain tuoreita, vaaditaan kehittäjiltä paljon uusien asioiden opettelua sekä vakiintumattomien työkalujen ja kehysten käyttämistä kehitystyössä. Toinen merkittävä haaste voi olla tiedon tallentaminen, sillä selaimen toimintaan pohjautuvalle sovellukselle ei ole varattu tietoturvan takia samoja oikeuksia kuin natiiveille sovelluksille. Kolmas ongelma voi tulla eteen käytettävyydessä, sillä selaimessa toimivan sovelluksen vaatimat resurssit saattavat hidastaa sovelluksen toimintaa. (Divante 2018)

Myös progressiivisten sovellusten keskusmuistinkäyttöä on kritisoitu. Progressiiviset sovellukset vaativat perinteisiä sovelluksia enemmän muistia, koska niitä ajetaan selaimen päällä. On vaikea arvioida, kuinka suuri osa muistinkäytöstä johtuu sovelluksen toteutuksesta ja kuinka suuri osa itse ohjelmistokehyksestä, mutta hyvin yksinkertaisissakin testeissä on saatu tuloksia, jotka viittaavat moninkertaiseen keskusmuistinkäyttöön natiiveihin sovelluksiin verrattuna (O’Kelly 2017).

// - TODO: tähän omaa kriittistä pohdintaa

Progressiiviset WWW-sovellukset sopivat siis parhaiten tilanteisiin, joissa vähän muistia vaativan sovelluksen halutaan tukevan useita eri alustoja, mutta joissa tavallinen WWW-sivu ei riitä. Avusteisen kommunikaation sovelluksien vaatimukset osuvat hyvin yhteen progressiivisten WWW-sovellusten vaatimusten kanssa, sillä kuvakorttien näyttäminen ei ole muistiintensiivistä, mutta toisaalta taas avusteisen kommunikaation sovellusten halutaan olevan

helposti muovattavissa henkilökohtaisiin tarpeisiin sopiviksi sekä toimivan useilla eri alustoilla.

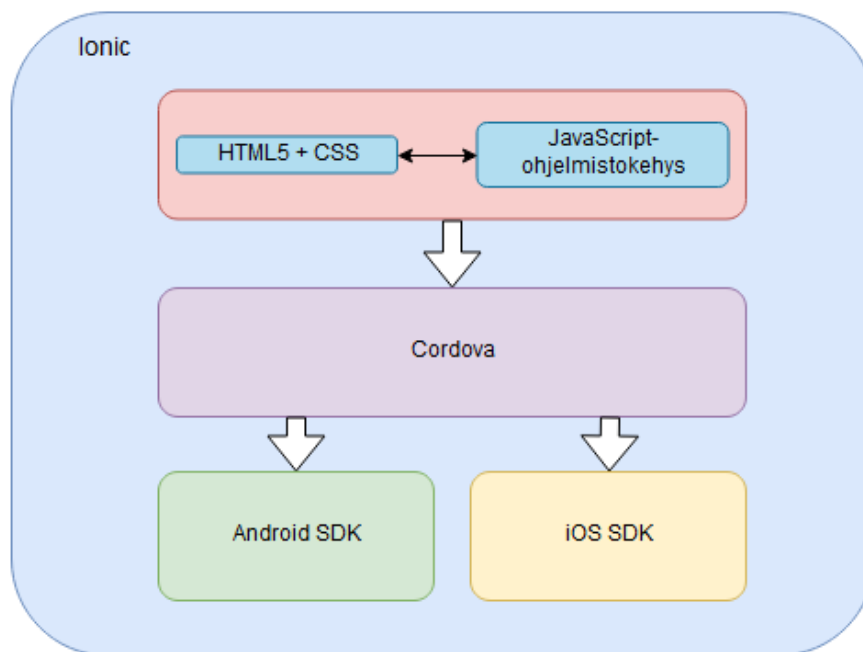
2.3 Ionic-ohjelmistokehityksen rakenne ja ominaisuudet

Ionic on yksi suosituimpia progressiivisten sovellusten kehittämiseen tarkoitetuista ohjelmistokehyksistä. Electronin ollessa työasemille suunnattu kehys, Ionic keskittyy mobiililaitteiden vaatimuksiin. Ionic on avointa lähdekoodia ja hyödyntää Apache Cordova -ympäristöä sekä suosituimpia frontend-ohjelmistokehyksiä. Aiemmin Ionic tuki vain Angular-ohjelmistokehystä, mutta Ionicin versiosta 4 lähtien kehittäjällä on mahdollisuus valita itse käyttämänsä frontend-kehys. Ionic on MIT-lisenssin alainen ja täten avointa lähdekoodia. Angular-ohjelmistokehys perustuu TypeScript-ohjelmointikieleen. Ionicin perusrakenne on kuvattuna kaaviossa 1. Kehyksenä Ionicin pääpaino on tarjota kehittäjälle oikealta näytävä ja visuaalisesti toimiva sovellus. Sen ei ole tarkoitus korvata tyypillisiä JavaScript-kirjastoja vaan se toimii niiden tukena. (Ionic 2019)

Ionicia ylläpitää ja kehittää Ben Sperry ja Max Lynch perustama samanniminen yritys. Avoimen lähdekoodin projektina Ionic-kehityksen kehitykseen ja ylläpitoon pääsee osallistumaan GitHub-sivuston välityksellä kuka tahansa. Ionicin viimeisin pääversio on 4.0.0. Viime aikoina Ionicin kehitystyössä painoarvoa on annettu erityisesti Ionic-kehityksen ja Angularin välisten riippuvuuksien vähentämiseen, jotta Ionicia voitaisiin käyttää muiden kehitysten kuten Reactin ja Vue.js:n yhteydessä.

Ionic koostuu komponenteista. Ionicin komponentit ovat uudelleenkäytettäviä käyttöliittymäelementtejä, jotka toimivat sovelluksen käyttöliittymän rakennusosina. Niiden avulla sovellus näyttää yhtenäiseltä ja käyttöliittymän kehitystyö nopeutuu. Komponentit koostuvat HTML:stä, CSS:stä ja JavaScriptistä. Esimerkkejä tällaisista komponenteista ovat muunmuassa painikkeet, välilehdet ja erilaiset listat. Ionicin toteutuksessa on pyritty tukemaan näiden komponenttien mahdollisimman joustavaa räätälöintiä (Ionic 2019).

Ionicin ulkoasu perustuu teemoihin. Myös teemat lisäävät sovelluksen ulkoasun yhtenäisyyttä. Teemat myös mukautuvat eri alustojen ulkoasustandardien mukaisiksi kehittäjän niin halutessa. Esimerkiksi Android- ja iOS-mobiilikäyttöjärjestelmille suunnattujen sovellusten ul-

Kuvio 1. Ionic-sovelluksen perusrakenne.

koasu poikkeaa toisistaan, jos käytetään Ionicin oletusteemoja. Teemojen käyttäminen parantaa sovelluksen käytettävyyttä tekemällä sen ulkoasusta ennustettavamman ja tutumman lopputulokseen käyttäjälle. Ionicin oletusteemat noudattavat Applen iOS-designperiaatteita sekä Googlen Material Design -määrittäjiä.

2.3.1 Apache Cordova

Apache Cordova (aikaisemmin PhoneGap) on alunperin Nitobin kehittämä sovelluskehitysympäristö mobiililaitteille. Adobe osti Nitobin vuonna 2011 ja myöhemmin uudelleenjulkaisi Apache Cordovan avoimena lähdekoodina. Apache Cordova toimii WWW-sovelluskehityksen ja natiivien sovelluskehityksen välisenä linkityskerroksena (Waranashiwar ja Ukey 2018). Apache Cordovan avulla Ionic ja muut Apache Cordovan päälle rakennetut ohjelmistokehykset voivat toimia syvemmällä tasolla kuin tyypillinen WWW-sovellus, sillä niille tarjoutuu rajapinta suoraan natiiveihin sovelluskehityksiin. Näin progressiivisille WWW-sovelluksille tarjoutuu mahdollisuus käyttää muunmuassa mobiililaitteen kameraa ja GPS-paikannusta.

2.3.2 Angular

Angular on Googlen Angular Teamin ylläpitämä TypeScript-pohjainen käyttöliittymäkehys. Se on jatkoa aiemmin ilmestyneelle AngularJS-kehykselle. Alkuperäinen AngularJS-kehys julkistettiin vuonna 2010, ja se oli ensimmäinen suosittu ohjelmistokehys dynaamisten HTML-sivujen kehittämiseen mahdollistaen tehokkaamman yhden sivun WWW-sovellusten rakentamisen. Angular julkaistiin vuonna 2016, ja se on kokonaan uudelleenohjelmoitu versio AngularJS:stä.

AngularJS perustuu MVC-arkkitehtuuriin, kun taas uudempi Angular on komponenttipohjainen. Komponenttipohjainen arkkitehtuuri pyrkii tarjoamaan paremman uudelleenkäytettävyyden, luettavuuden, testattavuuden ja ylläpidettävyyden. Ohjelma jaetaan itsenäisiin komponentteihin, joita voidaan käyttää useasti ja niiden itsenäisyys helpottaa yksikkötestaamista. Itsenäiset komponentit ovat huomattavasti helpommin ymmärrettävissä ja niiden korvaaminen on joustavampaa, mikä parantaa ylläpidettävyyttä. (AltexSoft 2018)

Angularin komponenttipohjainen rakenne perustuu kolmeen hiljattain ilmestyneeseen teknologiaan: Web-komponentteihin (engl. *Web Components*), JavaScriptin ES2015-standardiin ja TypeScript-ohjelmointikieleen.

Web-komponentit on laaja-alainen termi, jolla tarkoitetaan neljää WWW-selaimissa yleistyvää standardia: **kustomoitavat elementit** (engl. *custom elements*), **varjo-dokumenttioliomalli** (engl. *shadow DOM*), **mallit** (engl. *templates*) ja **HTML-tuonti** (engl. *HTML imports*).

Kustomoitavat HTML-elementit ovat HTML-standardielementtien ulkopuolisia elementtejä, joita voidaan käyttää standardielementtien seassa. Kustomoitava HTML-elementti irroitaa komponentin sivun muista osista, joten se mahdollistaa komponentin eristämisen. Varjo-dokumenttioliomalli on piilotettu osa sivua, jolla on oma eristetty ympäristö skripteille, CSS-tyylitiedostoille ja HTML-elementeille. Varjo-dokumenttioliomallin elementit ja tyylit eivät vaikuta varjo-dokumenttioliomallin ulkopuolisiin alueisiin ja vastavuoroisesti muut sivun elementit ja tyylit eivät vaikuta varjo-dokumenttioliomallin alaisiin osiin. Tätä eristettyä aluetta voidaan täten käyttää komponentin piirtämiseen.

Mallit ovat HTML-palasia, jotka eivät lataudu välittömästi HTML-sivun auetessa vaan ne

voidaan aktivoida JavaScriptillä myöhemmin. Malleista on useita toteutuksia eri kehyksissä, mutta Web-komponentit standardisoivat mallien rakentamisen ja tarjoavat suoran tuen niiden hyödyntämiselle selaimessa. Malleja käyttämällä varjo-dokumenttioliomalliin piilotetusta sisällöstä voidaan tehdä dynaamista. Viimeinen Web-komponenttien osa on HTML-tuonti. HTML-tuonnin avulla HTML-, CSS- ja JavaScript-tiedostoja voidaan ladata yhtenäisinä osina. Angular ei käytä HTML-tuontia, vaan se käyttää JavaScriptin moduulilatausta. (Arora ja Hennessy 2018)

2.3.3 TypeScript

TypeScript on avoimen lähdekoodin ohjelmointikieli, jota ylläpitää Microsoft. TypeScript kääntyy suoritusvaiheessa JavaScriptiksi, ja se on tarkoitettu tukemaan JavaScript-ohjelmien kehitystä parantelemalla JavaScriptin ominaisuuksia. TypeScript sisältää ES 2015 -standardin mukaiset ominaisuudet sekä lisäksi se tarjoaa ohjelmoijan käyttöön tyypit ja koristeelijat. Angular-ohjelmointikehyksen ohjelmointiin käytetään TypeScript-ohjelmointikieltä.

TypeScriptin on tarkoitus tarjota Microsoftin .NET-ympäristöön tottuneille ohjelmoijille olionlähtöisempi lähestymistapa JavaScript-kehitykseen (Maharry 2013). JavaScript on suosittu ohjelmointikieli, mutta varsinkin ohjelmiston lähdekoodin määrän kasvaessa sen heikkoudet alkavat tulla esiin. TypeScript pyrkii puuttumaan näihin ongelmiin tarjoamalla ohjelmoijalle moduulijärjestelmän, luokat, rajapinnat ja staattisen tyyppityksen (Bierman, Abadi ja Torgeresen 2014).

Ohjelmointikielen **modulaarisuudella** tarkoitetaan sitä, että muuttujat, funktiot, luokat ja muut vastaavat ohjelmointikielen perusrakenteet ovat olemassa vain moduulien sisällä, ellei niitä erikseen esitellä muille moduuleille (Microsoft 2019c). Tämä vähentää ohjelman eri osien välistä riippuvuutta toisistaan, mikä helpottaa muutosten tekemistä ohjelmistoon.

Perinteisesti JavaScript on käyttänyt uudestikäytettävien komponenttien rakentamiseen funktioita ja prototyyppipohjaista perintää. Iso osa nykyohjelmoijista ei kuitenkaan ole tottunut käyttämään edellä mainittuja keinoja, vaan nykyisin suosituin lähestymistapa uudelleenkäytettävyyteen on luokkien käyttäminen. Myös JavaScriptin oliotukea on pyritty parantelemaan sen viimeisimmissä versioissa. (Microsoft 2019a)

Uudelleenkäytettävyyden lisäksi TypeScriptin luokkien avulla saadaan aikaan modulaarisia komponentteja, joita on helpompi ylläpitää ja skaalata. Virheiden löytämistä helpottaa se, että luokkien avulla ohjelmakoodin rajoista saadaan selkeämpiä. Skaalautuvuutta varten täytyy monesti pystyä korvaamaan vanhoja komponentteja uusilla ja luokkia käyttämällä myös tämä on helpompaa.

Rajapintoja käytetään kuvaamaan luokkien ominaisuuksia. TypeScriptissä rajapintoja käytetään tyyppien nimeämiseen ja niiden avulla voidaan tehdä olioiden välisiä sopimuksia ohjelmoijan itse laatiman ohjelmistokoodin sisällä sekä myös ohjelmoijan oman ohjelmistokoodin ja muiden kehittämien kirjastojen välillä. (Microsoft 2019b) Esimerkiksi Swagger-niminen työkalu generoi .NET-palvelinkoodista valmiita rajapintoja, joita TypeScript-pohjaisen WWW-sovelluksen on helpompi käyttää. Rajapinnat ovat luonnollinen osa luokkiin perustuva ohjelmointia. Niiden avulla luokan toteutus voidaan erottaa sen ulkopuolelle näkyvistä osista ja jakaa luokkia ryhmiin. Kuten luokkienkin kohdalla, rajapintojen käyttäminen voi parantaa ohjelman ylläpidettävyyttä, skaalautuvuutta ja osien uudelleenkäytettävyyttä.

JavaScriptistä poiketen TypeScriptin on staattisesti tyyplitetty kieli. Tyyppitys tarkoittaa sitä, että muuttujien ja olioiden tyytit täytyy määritellä ohjelmakoodissa. Dynaamisesti tyyppite-tyissä kielissä kuten JavaScriptissä muuttujien ja olioiden tyytit päätellään käännöksen aikana. Staattisen tyyppityksen avulla ohjelmoijan on helpompi nähdä suoraan, että ohjelman tieto on oikean tyyppistä sitä käsitellessä. Iso osa tyyppivirheistä jää tällöin kiinni jo ennen kääntämistä kun taas JavaScriptillä ohjelmoidun ohjelman kohdalla näin ei käy. Toisaalta vahva tyyppitys aiheuttaa lisätyötä tyyppimuunnosten takia.

2.4 Käytettävyyden perusteet

Kaikkiin ihmisen tuottamiin esineisiin ja asioihin liittyy tiedostettu tai tiedostamaton suunnitteluprosessi. Vaikka olemme suorittaneet aktiivista suunnittelua esihistoriallisista ajoista saakka, on tietoisten suunnitteluprosessien tutkimus verrattain tuoretta. Nykyinen suunnittelun kenttä voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri osaan: teollinen suunnittelu, käytettävyyssuunnittelu ja kokemussuunnittelu (Norman 2013). Joka päiväisessä kommunikaatiossa avustavan sovelluksen suunnittelussa tulee olla erityisen kiinnostuneita käytettävyyssuunni-

telusta.

Hyvin suunniteltu sovellus on miellyttävä käyttää ja ohjaa käyttäjää käyttämään sovellusta oikealla tavalla. Tämä on erityisen tärkeää sovelluksissa, joita on tarkoitus käyttää arkisissa tilanteissa, jotka vaativat reaaliaikaista reagointia muiden ihmisten kommunikointiin. Avustettua kommunikaatiota käyttävillä ryhmillä on myös omia käytettävyystarpeita, joiden huomioimista varten täytyy ymmärtää käytettävyyttä tavallista laajemmassa kontekstissa.

Ohjelman käyttöliittymän **käytettävyys** (*engl. usability*) on laadullinen määre, joka voidaan jakaa viiteen laadulliseen osa-alueeseen: **opittavuus** (*engl. learnability*), **tehokkuus** (*engl. efficiency*), **muistettavuus** (*engl. memorability*), **virhealttius** (*engl. errors*) ja **tydyttävävyys** (*engl. satisfaction*).

Opittavuus tarkoittaa sitä miten helppo käyttöliittymää on oppia käyttämään. Käyttöliittymän tehokkuus määrittyy siitä miten nopeasti käyttäjät voivat suorittaa ohjelman toimintoja sen jälkeen kun ohjelman käyttöliittymää on opittu käyttämään. Muistettavuus on määrite, jonka avulla arvioidaan miten nopeasti käyttäjä muistaa toiminnot ohjelman käyttämisen lopettamisen ja uudelleen aloittamisen jälkeen. Virhealttiudella tarkoitetaan käyttäjien tekemien virheiden määrää ja niiden laatua sekä kuinka helppoa niistä selviäminen on. Tyydyttävävyys kertoo, miten tyytyväinen käyttäjä on käyttöliittymään. On olemassa muitakin laadullisia määreitä kuten **käyttökelpoisuus** (*engl. utility*), jolla määritellään ohjelman tarjoamien eri ominaisuuksien määrää ja vertaamista haluttuihin ominaisuuksiin. Käytettävyyttä ja käyttökelpoisuutta yhtä aikaa tarkistelemalla saadaan aikaan kuva ohjelman **hyödyllisyydestä** (*engl. usefulness*). (Nielsen 2012)

Lyhyesti ilmaistuna, opittavuus tarkoittaa ohjelmiston kykyä opettaa käyttäjälleen oikea tapa käyttää ohjelmistoa. Opittavuutta vastaava termi on **löydettävyys** (*engl. discoverability*). Opittavuutta lisääviä ominaisuuksia ovat muunmuassa muistettavuus, loogisuus, toistettavuus ja yhdenmukaisuus. Opittavuudeltaan hyvä ohjelma ilmaisee käyttäjälleen tehokkaasti mitä toiminnallisuuksia se sisältää, mitä eri toiminnot tarkoittavat ja kuinka eri toiminnallisuuksia käytetään. (Shamsuddin ym. 2012)

Tehokkuus on määritelmä tai mitta siitä, miten helposti ja nopeasti haluttu toiminto voidaan suorittaa tuttua käyttöliittymää käyttämällä. Tehokkuutta voidaan suoraan mitata esimerkiksi

kulunutta aikaa tai välivaiheiden määrää mittaamalla.

Muistettavuus mittaa sitä miten helppo käyttäjän on käyttää ohjelmistoa sen jälkeen kun ohjelmiston edellisestä käyttökerrasta on kulunut aikaa. Muistettavuutta on hankala mitata suoraan tyypillisten käyttäjätutkimusmetodien avulla, mutta esimerkiksi Affordable Usability -sivuston (Affordable Usability 2011) mukaan sitä voidaan WWW-sovellusten yhteydessä tutkia erilaisten verkkosivuanalytiikkatyökalujen avulla.

Käyttäjien tekemien virheiden määrän minimointi on yksi käytettävyyssuunnittelun tärkeimmistä tavoitteista. Don Normanin mukaan (Norman 2013) käyttäjää ei juuri koskaan pitäisi syyttää tekemistään virheistä vaan suurin osa käyttövirheistä johtuu huonosta suunnittelusta.

Tyydyttävyys mittaa käyttöliittymän tuottamaa mielihyvää käyttäjässä. Tyydyttävyyttä ymmärtääkseen täytyy tietää, että käyttöliittymä ja käyttäjäkokemus ovat kaksi eri asiaa. Käyttäjäkokemus ja sen tyydyttävyys tai tyydyttämättömyys on seurausta useasta eri tekijästä. Visuaalinen ulkoasu on osatekijä käyttöliittymän tyydyttävyyttä arvioidessa, mutta myös halutuilla ominaisuuksilla ja niiden toimivuudella on merkitystä tyydyttävyyteen. Jos käyttäjä ei löydä haluamiaan toimintoja, osa halutuista ominaisuuksista puuttuu tai ne on hankalta löytää, ohjelmiston tyydyttävyys on matala. Tyydyttävyys on viidestä edellä listatusta käytettävyystekijästä kaikista subjektiivisin.

2.4.1 Käytettävyys ja avusteinen kommunikaatio

Avusteiseen kommunikaatioon liittyy omia käytettävyysshaasteita. Tarve avusteiseen kommunikaatioon voi johtua useista eri syistä, joten käyttäjäkirjo ja käyttäjien henkilökohtaisten tarpeiden määrä on suuri. Jo pelkästään tämän havainnon perusteella voidaan olettaa ohjelmiston muokattavuuden olevan tärkeää.

CP-vammaisten avusteista kommunikaatiota tutkineessa tutkimuksessa (Clarke ja Wilkinson 2005) yksi merkittävä käytettävyystekijä on avusteista kommunikaatiota käyttävän henkilön hidas toiminta. Avusteista kommunikaatiota käyttävä henkilö ei välttämättä pysty reagoimaan nopeasti eri keskusteluaiheisiin tai muodostamaan riittävän paljon kommunikaatiota, jolloin keskustelukumppani joutuu arvaamaan, mitä avusteista kommunikaatiota käyttävä

henkilö yrittää sanoa. Käytettävyyden näkökulmasta on myös huomioitava, että käyttäjällä on riittävästi aikaa suorittaa valintoja käyttöliittymässä ilman, että näkymä vaihtuu tai käyttöliittymäelementit muuttuvat.

Comunicador-nimistä espanjankielisille avusteisen kommunikaation käyttäjille tarkoitettua ohjelmistoa käsittelevässä tutkimuksessa (Cagigas, Olalla ja Sanchez 2005) nostetaan esiin kontekstiriippuvaisten valintojen tärkeys. Koska kommunikointi on usein vaivalloista avusteisten kommunikaation sovellusten kautta, avusteisen kommunikaation sovelluksessa on hyvä olla mahdollisuus ryhmitellä esivalmistellut sanat tai kuvat tilanteiden mukaan. Esimerkiksi työ-, harrastus- ja arkitilanteissa tarvitaan usein hyvin erilaisia sanavarastoja. Kontekstin valitsemisen lisäksi sanoja tai kuvia täytyy myös pystyä ryhmittelemään ja järjestelemään kontekstiryhmien sisällä.

Autismi vaikuttaa monella tapaa ihmisen kykyyn havainnoida ympäristöä ja sen myötä kykyyn käyttää sovelluksia. Iso-Britannian The National Autistic Society listaa verkkosivullaan (The National Autistic Society 2018) autistisille ihmisille sopivien verkkosivujen visuaalisesta toteutuksen päävaatimukset. Listauksessa painotetaan erityisesti visuaalisen ilmeen selkeyttä, staattisuutta ja yksiselitteisyyttä. Lisäksi koekäyttäjien roolia korostetaan.

Ilmaiseksi tarjolla olevia avusteisen kommunikaation mobiilisovelluksia tutkineen tutkimuksen (Khan, Tahir ja Raza 2014) mukaan autistisilla käyttäjillä on ominaisuus- ja käytettävyystarpeita, joita tarjolla olleissa sovelluksissa ei ole. Tutkimuksen mukaan mahdollisuus kuvien ottamiseen sekä äänen tallentamiseen on erittäin hyödyllinen ominaisuus avusteisia kommunikaatiosovelluksia käyttäville autisteille. Kuvat eri sijainneista ja ihmisistä auttavat päivittäisessä kommunikaatiossa huomattavasti.

Kommunikaatiosovelluksessa tulisi myös olla mahdollisuus säätää ohjelman asetuksia hallintapaneelin kautta. Hallintapaneelin tulisi olla salasanasuojattu, jotta käyttäjä ei pääse vahingossa poistamaan tärkeitä asetuksia tai kuvia sovelluksesta. Yhteen näyttöön ei saa mahtua liian paljon informaatiota, sillä autismiin liittyy usein aistiyliherkkyyttä, mikä heikentää autistin kykyä ymmärtää isoja määriä informaatiota kerrallaan. Tämän takia esimerkiksi kommunikaatiosovelluksen korteilla olevien kuvien määrää tulisi pystyä säätämään sovelluksen hallintapaneelisti.

Kommunikaatiosovellusten ääniominaisuus voi auttaa käyttäjää oppimaan sovelluksen käyttöä nopeammin. Äänisyntetisaattoreita Martin-nimisen pojan avulla tutkineessa tutkimuksessa (Schlosser 1999) havaittiin, että Martin oppi muodostamaan uusia lauseita helpommin, kun avusteisen kommunikaation sovellus luki kirjoitetun tekstin ääneen. Tutkimuksen luotettavuutta kuitenkin heikentää se, että tutkimuksessa tutkittiin vain yhden koehenkilön oppimistuloksia.

Symbolien käyttöä sovelluksien käyttöliittymissä tekstin korvikkeena pidetään yleisesti hyvänä tapana säästää tilaa, vähentää lukemisen aiheuttamaa kognitiivista kuormaa sekä kiertää tarvetta tekstien kääntämiseen useille eri kielille. Autistisilla henkilöillä esiintyy kuitenkin useasti hahmotusongelmia, jotka haittaavat symbolien merkityksen ymmärtämistä. Autististen henkilöiden on keskimäärin haastavaa ymmärtää abstraktien ja vähän ikonisuutta sisältävien symbolien merkitystä. Esimerkiksi palloa esittävä symboli on autisteille helppo ymmärtää, mutta abstraktien asioiden kuten "mene-verbin yhdistäminen nuoli-symboliin voi olla haastavaa. (Kozleski 1991)

Yksi jonkin verran tutkittu seikka on autismin vaikutus ihmisen suosikkiväreihin. Grandgeorgen ja Masatakan (Grandgeorge ja Masataka 2016) mukaan autistiset lapset vaikuttavat pitävän vihreästä väristä. Keltaista ja ruskeaa tulisi välttää. Edellä mainitun tutkimuksen otoskoko oli kuitenkin pieni, joten tuloksia ei voi yleistää. Grandgeorgen ja Masatakan mukaan lapset pitävät erityisesti pääväreistä.

3 Kommunikointisovelluksen suunnittelu ja toteutus

// Ohjepituus 10-15 sivua.

// TODO: Siltaava kappale, jossa alustetaan aliotsikot

// TODO: Mikä on FreeAAC?

Tutkielmaa varten toteutettiin FreeAAC-niminen avusteisen kommunikaation ohjelmisto.

3.1 Ohjelmistotekninen näkökulma

FreeAAC-ohjelmiston ominaisuusvaatimukset johdettiin edellisissä kappaleissa mainittujen ominaisuuksien perusteella. Edellisissä kappaleissa lainattujen tutkimusten perusteella kommunikointisovelluksen tulisi olla korttipohjainen ”1”. Korttien tulisi koostua kuvista ja symboleista ”2”. Kuvia tulisi olla mahdollista valita valmiista kuvapankista ”3” tai ottaa itse laitteen kameralla ”4”. Korttien kokoa tulisi olla mahdollista säätää käyttäjäkohtaisesti ”5”.

Itse kommunikaationäkymässä pitäisi olla mahdollisuus valita eri kortteja nopeasti ja helposti kontekstiin sopivaksi. Ohjelmiston pitäisi pystyä lukemaan symboleilla ja kuvilla kirjoitettu viesti ääneen ”6”.

Kortteja ja muita asetuksia pitäisi päästä hallitsemaan hallintapaneelistä. Hallintapaneelin tulisi olla salasanalla lukittava, jotta erityisryhmään kuuluva käyttäjä ei vahingossa säätäisi korttien tai muiden ohjelmiston osien asetuksia vääränlaisiksi ”7”.

// TODO: Kenties liitteeksi loppuun?

- Ominaisuusvaatimukset:

- * kommunikaatiokortit
- * kuvien valitseminen kortilta viestiin
- * viestin äänisynteesi

- * korttien luominen ja poistaminen
- * korttien koon määrittäminen
- * kortin vaihtaminen
- * kuvien valitseminen korteille valmiista kirjastosta
- * kuvien valitseminen korteille kuvia ottamalla
- * lukittava hallintapaneeli ja asetusten tallentaminen

3.2 Kehitysympäristö ja -työkalut

```
// TODO: Ionic CLI, Ionic Lab, npm, VS Code, ESLint
```

```
// TODO: Kirjoita tämä kappale yhtenäiseksi
```

Ionic CLI (Ionic Command Line Interface, *suom. Ionic-komentorivikehoite*) on Ionicin tarjoama konsolisovellus, jolla voidaan nopeasti generoida, asentaa ja räätälöidä Ionic-sovellukseen liittyviä tiedostoja.

Ionic-sovellusta voidaan ajaa paikallisena testiversiona neljällä eri tapaa. Selaimessa, iOS- tai Android-simulaattorilla, mobiililaitteen selaimessa tai itsenäisenä sovelluksena puhelimesta. FreeAAC-ohjelmistoa testattiin pääosin selainversiona. Alustariippumattomuutta on osana mahdollistamassa Node.js -ympäristö.

Node.js on alustariippumaton runtime-ympäristö palvelinpuolen JavaScript-koodin suorittamiseen. Lähes kaikki JavaScript-pohjaiset kirjastot nojaavat Node.js:ään ja myös Ionic vaatii Node.js:n asennuksen. Node.js Package Manager eli **npm** on paketinhallintajärjestelmä JavaScript-kirjastoille. FreeAAC-ohjelmiston tarvitsemat ulkopuoliset paketit asennettiin npm:ää käyttäen.

FreeAAC-ohjelmiston kehittämiseen käytettiin **Visual Studio Code** -nimistä ohjelmistoympäristöä. Visual Studio Code on Microsoftin kehittämä ja ylläpitämä avoimen lähdekoodin Electron-pohjainen ohjelmistoympäristö. Angularin käyttämä TypeScript-ohjelmointikieli on

myös Microsoftin kehittämä, joten Visual Studio Coden TypeScript-tukeen on panostettu. Visual Studio Code:n tukena käytettiin myös liitännäisiä kuten ESLint-analyysityökalua.

ESLint on koodianalyysityökalu, joka käy läpi ohjelmistoympäristössä olevaa ohjelmakoodia ja auttaa ohjelmoijaa ohjelmoimaan koodianalyysityökaluun valittujen asetusten mukaisesti.

3.3 Rakenne

FreeAAC noudattaa Ionic-sovelluksien oletusrakennetta. Ionic-sovelluksissa kansiorakenteen ylimmälle tasolle sijoitetaan projektin asetuksia sisältävät tiedostot. Projektin asetustiedostoista ohjelmistokehitysprosessin kannalta tärkein on `package.json`. Tiedostossa listataan kaikki ohjelmiston käyttämät ulkopuoliset kirjastot ja Node.js:n paketinhallintajärjestelmä npm lataa sen perusteella oikeat versiot jokaisesta kirjastosta Ionic-sovelluksen käytettäväksi.

Seuraavalla kansiotasolla Ionicin oletusrakenneteessä projekti jakautuu kahteen pääkansioon: `Resources` ja `Src`. Ohjelmiston pikakuvakkeiden ja käynnistysruudun tarvitsemat media-tiedostot ovat `Resources`-kansiossa.

`Src`-kansiossa sijaitsevat ohjelmiston lähdekoodia sisältävät tiedostot. `Src`-kansion päätasolla sijaitsevat `index.html`, `manifest.json` ja `service-worker.js`-tiedostot. `Index.html` on ensimmäinen HTML-tiedosto, jonka käynnistävä Ionic-sovellus lukee. Se sisältää Ionic-sovelluksen juurikomponentin ja linkkejä sovelluksen yleisesti vaatimiin resursseihin kuten tyylitiedostoihin.

`Src`-kansiota alemmalla tasolla on Ionic-sovelluksen oletusrakenteessa viisi eri kansiota: `Assets`, `Classes`, `Pages`, `Providers` ja `Theme`.

`Assets`-kansioon ohjelmiston kehittäjä voi sijoittaa kuva- ja äänitiedostoja, joita ohjelman toiminnallisuudet vaativat. FreeAAC-sovelluksen kuvakirjasto sijaitsee kansiossa.

`Classes`-kansiossa sijaitsevat ohjelmiston käyttämät luokat. FreeAAC-ohjelmistossa kaksi käytössä olevaa luokkaa ovat `Card` ja `WordSymbol`. `Card`-luokka vastaa kommunikoin-

tisovelluksissa käytettäviä kortteja. Se sisältää tiedon kortin nimestä, sen koosta ja kortin sisältämistä kuvista ja symboleista. `WordSymbol`-luokka taas on representaatio korteilla olevien kuvien ja symbolien tietomallista. Se sisältää kuvan tai symbolin nimen sekä viittauksen kuvatiedostoon.

Ohjelmiston näkymät sijaitsevat `Pages`-kansiossa. `FreeAAC`-ohjelmistossa on seitsemän eri näkymää: `Home`, `Main`, `CardCreate`, `CardDelete`, `Info`, `Options` ja `SelectSymbolModal`. Angular-ohjelmistokehystä käyttävässä Ionic-sovelluksessa näkymät ovat HTML-tiedostoja, joihin on **sidottu** (engl. *bind*) komponenttiedostossa olevia muuttujia ja aliohjelmiä. Lisäksi kansioon sijoitetaan yleensä moduulitiedosto, jossa sijaitsevat viittaukset tarvittaviin ulkopuolisiin kirjastoihin sekä muihin moduuleihin ja tyyli-tiedosto, jolla ohjelmiston ulkoasua voidaan säätää näkymäkohtaisesti.

`Theme`-kansiossa sijaitsevat ohjelmiston ulkoasuun vaikuttavat SCSS-tiedostot. Ionicin oletusprojektissa se sisältää `variables.scss`-tiedoston, joka asettaa projektille Ionicin oletusteeman. Kehittäjä voi itse vapaasti säätää ohjelmiston päätason ulkoasua tätä kautta.

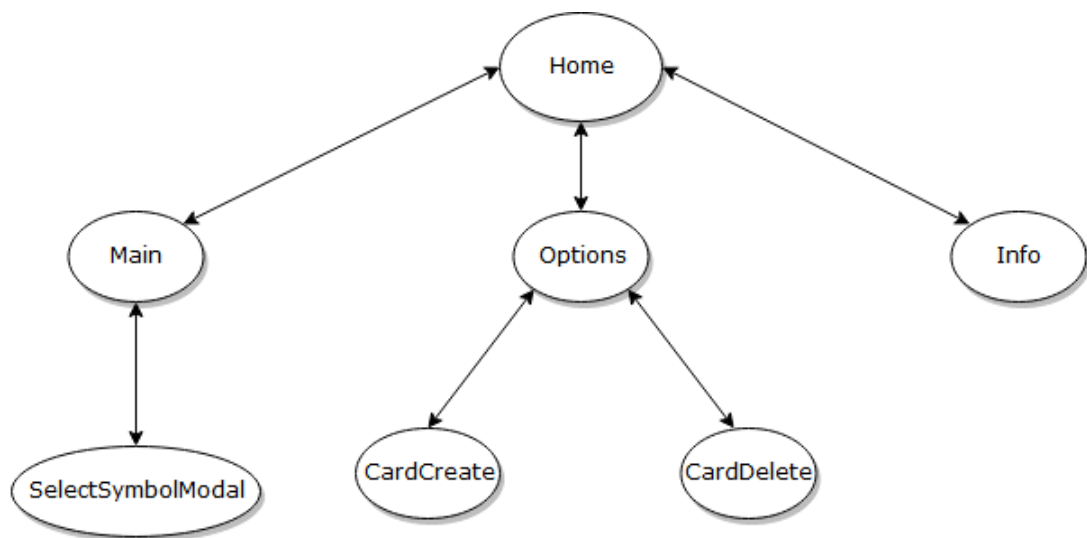
Riippuvuusinjektio (engl. *dependency injection*) on suunnittelumalli, jossa luokalle annetaan toinen luokka tai staattinen aliohjelma, joka tarjoaa luokan käyttöön uusia ominaisuuksia. Riippuvuusinjektiossa luokka tai staattinen aliohjelma annetaan toiselle luokalle sen sijaan, että luokka itse hakisi luokan tai staattisen aliohjelman. Angular-ohjelmistokehityksessä riippuvuusinjektio toteutetaan tuomalla toinen luokka `import`-lauseella mukaan luokan lähdekoodiin ja julistamalla riippuvuusinjektio luokan konstruktorissa.

`Providers`-kansioon sijoitetaan ohjelmiston palveluluokat. **Palvelumalli** (engl. *service pattern*) on suunnittelumalli, jossa useiden eri luokkien käyttämiä palveluita sijoitetaan samaan luokkaan yhdeksi palveluksi. Näin keskeisten palveluiden toteutus voidaan irroittaa itse luokkien toteutuksesta.

// TODO: DI:stä ja palvelumallista lisää?

3.4 Ohjelmiston näkymät

Ionicin näkymiä käsitellään pinona. Ionic-sovelluksessa näkymästä toiseen siirrytään lisäämällä uusi näkymä pinon päällimmäiseksi käyttämällä Ionicin `NavController`-kontrolleriluokkaa. Näin näkymäsiirtymien historia säilyy ja käyttäjä voi palata edellisiin näkymiin helposti painamalla mobiililaitteen edellinen-painiketta. Tällöin viimeksi pinoon lisätty näkymä poistetaan pinosta.

Kuvio 2. FreeAAC-sovelluksen näkymäpuu.

FreeAAC:n Ionic-näkymissä sisältö on jaettu kahden eri päätason HTML-elementin sisälle: `ion-header` ja `ion-content`. `Ion-header`-lohkossa sijaitsevat näkymän ylälaitaan tuleva teksti, joka kertoo missä näkymässä ollaan tällä hetkellä. Lisäksi sinne voidaan sijoittaa valikkotoimintoja. `Ion-content`-lohkossa sijaitsee näkymän varsinainen pääsisältö.

Home-näkymä on FreeAAC-ohjelmiston ensimmäinen näkymä ja se sisältää ohjelmiston päävalikon. Päävalikossa sijaitsevat painikkeet, joita klikkaamalla käyttäjä pääsee keskustelunäkymään (Main), asetusnäkymään (Options) tai infonäkymään (Info). Home-näkymän komponenttitiedostossa ei ole muita kuin näkymän vaihtamiseen liittyviä aliohjelmia.

Ohjelmiston tärkein näkymä on Main-niminen näkymä, jossa sijaitsevat ohjelmiston varsinaiset kommunikointityökalut. Main-näkymän komponenttitiedosto sisältää viestilaatikon päivittämiseen sekä korttien tietojen lataamiseen tarvittavat aliohjelmat. Korttien lataami-

seen käytetään `CardDataProvider`-luokkaa, joka on injektoitu mukaan komponenttiin sen konstruktorissa.

Options-näkymä on kokoomanäkymä ohjelmiston hallintaa varten. Options-näkymän kautta käyttäjä pääsee siirtymään korttien luontinäkymään (`CardCreate`) ja korttien poistonäkymään (`CardDelete`).

Kortteja luodaan ohjelmiston `CardCreate`-näkyssä. `CardCreate`-näkyssä kortille voidaan valita nimi, koko ja liittää siihen kuvia kuvakirjastosta. Kaikki edellä mainitut ovat pakollisia ja käyttäjälle näytetään toast-virheilmoitus, jos jokin tieto puuttuu. Toast-virheilmoitukset käyttävät Ionicin `ToastController`-luokkaa. Kuvia valitaan erillisen modaalin kautta ja Ionic-sovelluksessa modaalien näyttämisestä vastaa `ModalController`-luokka. Korttien tallentaminen tapahtuu `CardDataProvider`-luokan kautta.

Kuvien valintaa varten aukeava modaali sisältää `SelectSymbolModal`-näkyä. Näkyssä kuvan voi valita eri kategorioista. Kattegoria valitaan pudotusvalikosta. `SelectSymbolModal`-näkyä komponenttitiedosto sisältää kuvan tallentamiseen ja modaalin sulkemiseen liittyvät aliohjelmat. `FreeAAC`-ohjelmiston kuvakirjasto koostuu Papunet-sivuston tarjoamasta Creative Commons -lisenssin alaisesta kuvapankista.

Kortteja voidaan poistaa erillisessä `CardDelete`-näkyssä. `CardDelete`-näky koostuu pudotusvalikosta, josta voidaan valita mikä kortti halutaan poistaa sekä vahvistuspainikkeesta. Korttilistaus ladataan `CardDataProvider`-luokan avulla ja myös poistokomento kulkee samaa reittiä pitkin.

Info-näkyssä listataan `FreeAAC`-sovellukseen liittyviä tietoja. Info-näky on staattinen eikä siinä ole toiminallisuksia.

`FreeAAC`:lla on kaksi palveluluokkaa: `CardDataProvider` ja `ImageDataProvider`. `CardDataProvider`-luokan tehtävä on tarjota näkyäkomponenteille tietoa olemassa olevista korteista. `ImageDataProvider`-luokka huolehtii ohjelmiston kuvakirjaston eri kuvien toimittamisesta näkyäkomponenteille.

// TODO: tallennustila

3.5 Käytettävyyšnäkökulma

FreeAAC-ohjelmiston käytettävyydelle asetettiin tutkimustiedon perusteella joukko vaatimuksia. FreeAAC-ohjelmiston tulisi noudattaa yleisiä käytettävyystvaatimuksia ”1”, mutta myös sen lisäksi ottaa huomioon erityisryhmien, erityisesti autististen käyttäjien, käytettävyystvaatimukset huomioon. FreeAAC-ohjelmiston värityksen tulisi olla pääväreihin perustuva, selkeä ja sen näkymissä tulisi olla riittävästi kontrastia ”2”.

Abstraktien symbolien käyttämistä tulisi välttää, sillä autistiset käyttäjät eivät välttämättä ymmärrä niiden merkitystä samalla tavalla kuin erityisryhmiin kuulumattomat käyttäjät ”3”. FreeAAC-ohjelmiston käytettävyyttä tosielämän nopeaa reagointia vaativissa tilanteissa lisäisi mahdollisimman perinpohjainen mahdollisuus räätälöintiin ”4”. Näkymistä tulisi myös tehdä mahdollisimman staattisia ja yksinkertaisia ”5”.

// TODO: Kenties liitteeksi loppuun? - Ominaisuusvaatimukset:

- * yleiset käytettävyystvaatimukset
- * selkeiden päävärien käyttö ja riittävästi kontrastia
- * abstraktien symbolien välttäminen
- * mahdollisuus kontekstiin sopivien asetusten säätämiseen
- * näkymien staattisuus ja yksinkertaisuus

// TODO: Yleiset käytettävyyssratkaisut. FreeAAC-sovellus käyttää Ionicin oletuselementtejä ja oletusteemaa. Oletuselementit ja oletusteema noudattavat Applen iOS-designperiaatteita sekä Googlen Material Design -määrittäjiä.

FreeAAC-sovelluksen elementit ovat riittävän isoja, jotta niiden valitseminen ja toiminnallisuuksien ymmärtäminen on helpompaa kun ohjelmistoa ajetaan pieninäyttöisillä mobiililaitteilla. Suuret elementit myös rajoittavat yhteen näkymään mahtuvien ominaisuuksien määrää, mikä auttaa pitämään näkymät riittävän yksinkertaisina käyttäjälle.

// TODO: Kosketusnäyttöeleiden käytettävyys. Sovelluksen käyttämiseen ei tarvita erityisryhmille mahdollisesti motorisesti haastavia eleitä kuten pyyhkäisyä. Erityisesti autisteilla

on usein ongelmia hienomotoristen liikkeiden suorittamisessa, vaikka autististen käyttäjien yksilökohtaiset erot ovat tässäkin suuria (Provost, Heimerl ja Lopez 2007).

FreeAAC-ohjelmiston valikot on toteutettu perinteisellä tavalla painikkeita hyödyntämällä. Monessa mobiilisovelluksessa navigointi tapahtuu niin sanotun *"hampurilaisvalikon"* avulla, mutta autistisille käyttäjille tarkoitettussa ohjelmistossa abstraktien symbolien käyttö voi olla ongelmallista.

// TODO: Käytettävyys näkymittäin. Valikkonäkymien lisäksi käytettävyysratkaisuja on tehty erityisesti kommunikaationäkymässä (Main) ja korttien asetusnäkymissä (CardCreate ja CardDelete). Kommunikaationäkymä koostuu kolmesta eri komponentista: viestilaatikko, korttivalinta ja symbolivalinta. Viestilaatikkossa näkyvät käyttäjän valitsevat symbolit järjestyksessä. Käyttäjä voi poistaa symboleita yksi kerrallaan viimeisestä symbolista alkaen. Symbolikortti valitaan pudotusvalikosta, josta löytyvät käyttäjän kortinluonti-näkymässä tekemät kortit. Sivun alalaidassa näkyvät kortin symbolit, joista käyttäjä voi valita haluamansa symbolit viestilaatikkoon.

Korttien asetusnäkyvät on erotettu toisistaan näkymien yksinkertaistamisen takia.

4 Toteutuneen sovelluksen arviointi

// Ohjepituus 15-20 sivua.

FreeAAC-ohjelmiston prototyyppi sisältää suurimman osan tarpeellisista ominaisuuksista ja siitä pystyttiin toteuttamaan toimiva sekä koekäyttöön sopiva versio tämän tutkielman aikarajoitteiden puitteissa. Voidaan todeta, että ainakin perustasolla progressiiviset WWW-sovellukset vaikuttavat lupaavalta ja riittävän kypsältä teknologialta yksinkertaisten mobiili-sovellusten toteuttamiseen.

FreeAAC-ohjelmiston ohjelmakoodin määrä on maltillinen verrattuna ominaisuusvaatimukseen, mikä parantaa ohjelmiston ylläpidettävyyttä ja testattavuutta. Ohjelmistossa on myös hyvin vähän sisäisiä riippuvuuksia, koska Angular-ohjelmistokehyksen sekä TypeScript-ohjelmointikielen avulla ohjelmistosta saatiin helposti tehtyä modulaarinen. FreeAAC-ohjelmiston tiedostojen tekstirivien prosenttiosuudet FreeAAC-ohjelmistossa ovat: TypeScript 57,6 %, HTML 28,0 %, CSS 11,7 % ja JavaScript 2,7 %.

Rivimäärien käyttäminen ohjelmiston arviointiin ei ole täysin ongelmaton, mutta eri tiedostojen rivimääriä analysoimalla voidaan saada perustason tietämystä ohjelmiston rakenteesta ja oleellisista osista. Edes ohjelmakoodin rivin määrite ei ole täysin yksiselitteinen asia, sillä yksi ohjelmakoodin looginen osa voidaan rivittää eri ohjelmointiperiaatteiden perusteella useille riveille. Lisäksi ohjelmakoodin rivimäärään vaikuttavat muutkin luettavuusmääritteet kuten tyhjen rivien käyttö sekä kommenttien määrä.

// TODO: Pitäisikö koodirivijutut siirtää edelliseen osaan?

FreeAAC-ohjelmiston arviointiin valittiin rivien kokonaismäärä ilman tyhjen tai kommenttirivien vähentämistä kokonaismäärästä.

Rivien kokonaismäärä on 8848. Tiedostojen rivien lukumäärät:

Tiedosto	Rivien lukumäärä
package-lock.json	7528
cardcreate.ts	112
variables.scss	88
config.xml	86
app.module.ts	73
package.json	66
image-data.ts	53
main.ts	52
index.html	50
main.html	41
cardcreate.html	40
card.ts	39
.gitignore	36
app.component.ts	36
card-data.ts	36
app.scss	32
selectsymbolmodal.ts	32
service-worker.js	31
home.ts	29
carddelete.ts	28
selectsymbolmodal.html	28
tsconfig.json	28
options.ts	27
wordsymbol.ts	26
options.html	21
info.html	20
home.html	19
app.html	18
.editorconfig	16
info.ts	14

Tiedostojen rivien lukumäärät:

Tiedosto	Rivien lukumäärä
cardcreate.module.ts	13
carddelete.html	13
carddelete.module.ts	13
info.module.ts	13
options.module.ts	13
selectsymbolmodal.module.ts	13
manifest.json	12
tslint.json	13
README.md	8
ionic.config.json	8
main.ts	8
cardcreate.scss	3
carddelete.scss	3
home.scss	3
info.scss	3
options.scss	3
selectsymbolmodal.scss	3
main.scss	0

FreeAAC-ohjelmistossa ylivoimaisesti eniten rivejä sisältävät `package.json`- ja `package-lock.json`-tiedostot. `Package.json` on JSON-tiedosto, joka sisältää NodeJS-alustan automaattisesti generoiman kuvauksen ohjelmiston perustiedoista ja riippuvuuksista npm-paketteihin versioineen. `package-lock.json`-tiedosto taas käytännössä pyrkii varmistamaan, että jokaisesta npm-paketista on käytössä oikea versio ja paketit ovat ehjiä. Sen tarkoitus on varmistaa, että jokainen asennettu ohjelmisto on mahdollisimman samankaltainen ja toimiva. Tämä edesauttaa alustariippumattomuutta.

Toinen merkittävän määrän rivejä sisältävä generoitu tiedosto on `config.xml`, joka on Apache Cordovan käyttämä koko ohjelmiston laajuinen asetustiedosto. Asetustiedostossa on lähinnä Android- ja iOS -käyttöjärjestelmissä ajettavien ohjelmistoversioiden räätälöimiseen tähtää-

viä asetuksia.

Ohjelmiston ainoa JavaScript-tiedosto on `service-worker.js`. `service-worker.js` on oleellinen osa progressiivisen WWW-sovelluksen toimintaa sillä se mahdollistaa toimintoja, jotka ovat aiemmin olleet mahdollisia vain natiiveille sovelluksille. Se on itsenäinen komentosarja, joka voi suorittaa toimintoja, joihin ei tarvita käyttäjän aktiivista osallistumista. Tällaisia ovat muunmuassa Internetiin yhteydessä olevasta sovelluksesta palvelimelle lähtevien kutsujen perille menemisen varmistaminen ja push-ilmoitusten näyttäminen.

Suurin osa riveistä sijaitsee ohjelmistokehittäjän itse tuottamissa mallitiedostoissa ja näitä hallinnoivissa komponenttiedostoissa. Näissä tiedostoissa olevien rivien määrä on 783. Jos 7528 riviä sisältävä `package.json`-tiedosto otetaan pois laskuista, on ohjelmiston kokonaisrivimäärä 1320 ja ohjelmistokehittäjän pääasiallisesti tuottamat tiedostot sisältävät noin 59,32% ohjelmiston kokonaisrivimäärästä.

```
// TODO: Halstead tms. ohjelmistometriikka?
```

```
// TODO: Sisäiset riippuvuudet.
```

```
// TODO: Mittaa muistinkäyttöä ja vertaa johonkin.
```

Näkymien HTML-formaatti ei juurikaan aiheuttanut ohjelmistoteknisiä haasteita tai käytettävyysongelmia. Ainoastaan symbolien vapaa asemointi kortilla osoittautui sen verran haastavaksi tehtäväksi, että sitä ei toteutettu. HTML-kieli on alunperin tarkoitettu dokumenttien hierarkkiseksi ja rakenteelliseksi kuvauskieleksi, joten HTML-elementtien kelluvaa asemointia toisiinsa nähden ei ole helpoin toteuttaa sen avulla. Kelluvien elementtien toteuttaminen on kyllä mahdollista oikeanlaisten CSS-määritysten avulla, mutta tämä vaatisi erillisen asemointipalvelun rakentamista ohjelmistoon sekä CSS-luokkien lisäälyä ja poistamista reaaliajassa. Perinteisessä mobiilisovelluksessa elementtien vapaa asemointi olisi todennäköisesti helpompaa.

```
// TODO: Tarkenna tallennustilaan liittyvät asiat.
```

 Kenties haastavin osuus FreeAAC-ohjelmiston toteuttamisessa oli tietojen tallentaminen. Kuten luvussa xx todettiin, progressiivisille WWW-sovelluksille ei ole luontevaa tallennustilaa, sillä selainten oikeuksien määrä on hyvin tarkasti rajoitettua tietoturvasyistä. Kuvat voidaan liittää mukaan sovellukseen, mutta korttien

asetuksien tallentaminen ei ole yksinkertaista. Natiivisovelluksilla on suora pääsy rajattuun massamuistitilaan, mutta WWW-sovelluksissa tiedot tulee tallentaa muualle.

Käytettävyyden perusvaatimusten osalta FreeAAC-ohjelmiston toteutuksessa ei ilmennyt suuria haasteita. Ionicin tarjoama oletusteema on tehty yleisten käytettävyyksivaatimusten mukaisesti, joten suurin osa ohjelmistosta pystyy käyttämään sitä suoraan ilman muutoksia.

// TODO: Opittavuus. FreeAAC-ohjelmiston opittavuutta helpottaa se, että näkymät muistuttavat paljolti toisiaan. FreeAAC-ohjelmistossa ei ole moodeja eikä samoja toimintoja voi suorittaa usealla eri tavalla. Tämä lisää sekä opittavuutta, että muistettavuutta.

Tehokkuus on määre, jota parhaiten voidaan mitata suorittamalla käyttäjätutkimus, jossa käyttäjälle annetaan tehtävä, johon kulunutta aikaa tai välivaiheiden määrää mitataan. Koska tässä tutkielmassa ei suoritettu käyttäjätutkimusta vaan suunnittelutieteellinen tutkimus, on tehokkuutta tutkittava heuristiikkojen perusteella. **// TODO: Tehokkuuden mittaaminen jollain tavalla.**

// TODO: Tehokkuuden mittaamiseen sekvenssikaavio vaatimuslistauksen mukaisista tehtävistä?

// TODO: Muistettavuus.

// TODO: Virhealttius. FreeAAC-ohjelmiston virhealttiutta vähentää se, että käyttäjän syötemahdollisuuksia on rajattu. Käyttäjä ei yleensä voi päätyä tilanteisiin, jossa tapahtuu jotain peruuttamatonta. Ainoastaan symbolin poistaminen kortilta tai kortin poistaminen kokonaisuudessaan voi aiheuttaa käyttäjälle tilanteen, jossa menetetään paljon tehtyä työtä. Nämä ominaisuudet on kuitenkin piilotettu erilliseen salasanasuojattuun näkymään, joten riski peruuttamattomaan virheeseen on minimoitu.

// TODO: Tyydyttävyyys. Tyydyttävyyttä on hankala mitata ilman koekäyttäjää, mutta yleisten käytettävyysheuristiikkojen noudattaminen lisää tyydyttävyyttä. Voidaan esimerkiksi olettaa, että ohjelmiston yhtenäinen ulkoasu lisää opittavuuden ja tehokkuuden lisäksi myös tyydyttävyyttä.

// TODO: Muut käytettävyyksivaatimukset. FreeAAC-ohjelmistolle listattiin myös joukko erityisryhmien käytettävyyksivaatimuksia. Etenkin autististen käyttäjien tarpeet pyrittiin ottamaan huomioon.

- * selkeiden päävärien käyttö ja riittävästi kontrastia
- * abstraktien symbolien välttäminen
- * mahdollisuus kontekstiin sopivien asetusten säätämiseen
- * näkymien staattisuus ja yksinkertaisuus

5 Pohdinta

// Ohjepituus 5-10 sivua.

// TODO: Mitä aineistoanalyysi kertoo tutkimushypoteesista?

// TODO: Tukevatko tulokset teorialuvussa esitettyjä näkemyksiä?

// TODO: Vastasiko tutkimusmetodi odotuksia?

// TODO: Voiko tapaustutkimuksen pohjalta tehdä yleistyksiä?

– Pohdintaluvussa harjoitetaan itsenäistä ajattelua. Sen voi periaatteessa kirjoittaa ilman lähdekirjallisuutta.

6 Yhteenveto

// Ohjepituus 3-5 sivua.

– Tutkielman viimeinen luku on Yhteenveto. Sen on hyvä olla lyhyt; siinä todetaan, mitä tutkielmassa e

Lähteet

- Affordable Usability. 2011. "Usability Goals: Memorability of a Website". Viitattu 16. maaliskuuta 2019. <http://www.affordableusability.com/usability/memorability.html>.
- AltexSoft. 2018. "The Good and the Bad of Angular Development". Viitattu 29. joulukuuta 2018. <https://www.altexsoft.com/blog/engineering/the-good-and-the-bad-of-angular-development/>.
- AppInstitute. 2017. "A Beginner's Guide to Progressive Web Apps". Viitattu 3. heinäkuuta 2018. <https://appinstitute.com/a-beginners-guide-to-progressive-web-apps/>.
- Arora, Chandermani, ja Kevin Hennessy. 2018. *Angular 6 by Example*. 3. painos. Livery Place, 35 Livery Street, Birmingham, UK: Packt Publishing.
- Bierman, Gavin, Martin Abadi ja Mads Torgersen. 2014. "Understanding TypeScript". *Lecture Notes in Computer Science* 8586:257–281. doi:978-3-662-44202-9_11.
- Cagigas, Sira E. Palazuelos, Marisa M. Dominguez Olalla ja Jose L. Martinez Sanchez. 2005. "Graphic Communicator with Optimum Message Access for Switch Users". *Assistive Technology: From Virtuality to Reality : AAATE 2005*: 207–211.
- Clarke, Michael, ja Ray Wilkinson. 2005. "The Usability of AAC in Conversation: A Case Study of Interaction between a Child using AAC and her Classmate". *Assistive Technology: From Virtuality to Reality : AAATE 2005*: 3–7.
- Divante. 2018. "PWA Design Challenges". Viitattu 30. kesäkuuta 2018. <https://divante.co/blog/pwa-design-challenges/>.
- Frankston, Bob. 2018. "Progressive Web Apps". *IEEE Consumer Electronics Magazine* 16 (3): 106–107. doi:10.1109/MCE.2017.2776463.
- Google. 2018. "Progressive Web Apps". Viitattu 26. kesäkuuta 2018. <https://developers.google.com/web/progressive-web-apps/>.

- Grandgeorge, Marine, ja Nobuo Masataka. 2016. "Atypical Color Preference in Children with Autism Spectrum Disorder". *Frontiers in Psychology* 7. doi:10.3389/fpsyg.2016.01976.
- Ionic. 2019. "Ionic Documentation". Viitattu 4. tammikuuta 2019. <https://ionicframework.com/docs>.
- Khan, Sehrish, Mutahira Naseem Tahir ja Arif Raza. 2014. "Usability issues for smartphone users with special needs — Autism". *IEEE Xplore*. doi:10.1109/ICOSST.2013.6720615.
- Kozleski, Elizabeth B. 1991. "Visual symbol acquisition by students with autism". *Exceptionality: A Special Education Journal* 2 (4): 173–194. doi:10.1080/09362839109524782.
- Maharry, Dan. 2013. *TypeScript Revealed*. 1. painos. New York City, NY: Apress.
- Microsoft. 2019a. "TypeScript Documentation - Classes". Viitattu 17. tammikuuta 2019. <https://www.typescriptlang.org/docs/handbook/classes.html>.
- . 2019b. "TypeScript Documentation - Interfaces". Viitattu 20. tammikuuta 2019. <https://www.typescriptlang.org/docs/handbook/interfaces.html>.
- . 2019c. "TypeScript Documentation - Modules". Viitattu 17. tammikuuta 2019. <https://www.typescriptlang.org/docs/handbook/modules.html>.
- Nielsen, Jakob. 2012. "Usability 101: Introduction to Usability". Viitattu 2. maaliskuuta 2019. <https://www.nngroup.com/articles/usability-101-introduction-to-usability/>.
- Norman, Don. 2013. *The Design of Everyday Things*. 3. painos. New York City, NY: Basic Books.
- Nunes, Débora R. P. 2008. "AAC Interventions for Autism: a Research Summary". *International Journal of Special Education* 23 (2): 17–26.

O’Kelly, Rory. 2017. “Electron Memory Usage Compared to Other Cross-Platform Frameworks”. Viitattu 21. helmikuuta 2019. <http://roryok.com/blog/2017/08/electron-memory-usage-compared-to-other-cross-platform-frameworks/>.

Provost, Beth, Sandra Heimerl ja Brian R. Lopez. 2007. “Levels of Gross and Fine Motor Development in Young Children with Autism Spectrum Disorder”. *Physical Occupational Therapy In Pediatrics* 27 (3): 21–36. doi:10.1080/J006v27n03_03.

Schlosser, Ralf. 1999. “Comparative efficacy of interventions in augmentative and alternative communication”. *Augmentative and Alternative Communication* 15:56–68. doi:<https://doi.org/10.1080/07434619912331278575>.

Shamsuddin, Nurul Afiqah, Shahida Sulaiman, Sharifah Mashita Syed-Mohamad ja Kamal Zuhairi Zamli. 2012. “Improving learnability and understandability of a Web application using an action-based technique”. *2011 Malaysian Conference in Software Engineering*. doi:10.1109/MySEC.2011.6140678.

Sigafoos, Jeff, ja Erik Drasgow. 2001. “Conditional Use of Aided and Unaided AAC: A Review and Clinical Case Demonstration”. *Focus On Autism And Other Developmental Disabilities* 16 (3): 152–161.

The National Autistic Society. 2018. “Designing Autism-friendly Websites”. Viitattu 28. kesäkuuta 2018. <https://www.autism.org.uk/professionals/others/website-design.aspx>.

Waranashiwar, Juilee, ja Manda Ukey. 2018. “Ionic Framework with Angular for Hybrid App Development”. *International Journal of New Technology and Research* 4 (5): 1–2.

Vaughn, Bobbie, ja Robert Horner. 1995. “Effects of Concrete Versus Verbal Choice Systems on Problem Behavior”. *Augmentative and Alternative Communication* 11 (2): 89–92. doi:10.1080/07434619512331277179.

Liitteet